

Eserin orijinal adı:
The Mexican Revolution
A Short History, 1910-1920

MEKSİKA DEVRİMİNİN KISA TARİHİ (1910-1920)

Stuart Easterling

İngilizceden Çeviren

Ümit Şenesen

Yordam Kitap: 433 • Meksika Devriminin Kısa Tarihi • Stuart Easterling
ISBN 978-605-172-595-6 • Çeviri: Ümit Şenesen • Kitap Editörü: Oktar Türel
Redaksiyon: Deniz Gedizlioğlu • Düzeltme: Safa Enis Sağlık
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • Birinci Basım: Mart 2023
© Stuart Easterling, 2012; © Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

MEKSİKA DEVRİMİNİN
KISA TARİHİ (1910-1920)

İÇİNDEKİLER

1. ZEMİNİN HAZIRLANIŞI	11
1910 Öncesi Siyaset ve İktisat	14
1910 Öncesi <i>Campesino</i> 'lar (Köylüler) ve Köyler	24
1910 Öncesi Meksika'da Kent Emekçileri	36
Devrim: Birçok Farklı Aktör Harekete Geçiyor	45
2. 1910-1914	48
Kıvılcım: Madero'nun Başkanlık Seçim Kampanyası	49
Beklenmedik Alev	54
Zapatista Kaplanı Başboş Durumda	59
Liberal Devrimin Ölümü	66
Beklenen Haydut	71
Carranza'nın ve Anayasacıların Yükselişi	73
Pancho Villa: Eşkiyadan Kahramana	76
3. 1914-1920	86
Büyük Devrimci Bölünmenin Kökleri	89
Obregón ve Devrimci "Jakobenler"	94
Devrimci Kanatlarda Ulusalçılık ve Bölgecilik	102
Mexico City'de Sevgi ve Güven: Villa ile Zapata	109
Mexico City'de Sevgi ve Güven: Obregón	113
Anayasacılar Villa'yı Mağlup Ediyor	120
Carranza'nın İktidarı ve Jakobenlerin Tepkisi	126
Sonuç	136

BAŞLICA OLAYLARIN TAKVİMİ	141
TEŞEKKÜRLER	145
NOTLAR	146
DİZİN	154

RESİM LİSTESİ

Genç Porfirio Díaz	15
İleri yaşlarında Porfirio Díaz	16
Luis Terrazas, Meksika'nın en güçlü toprak sahibi	28
Meksikalı <i>peón</i> (çiftlik yavaşması) bir çift	29
Zengin bir çiftlik malikânesinin içi	30
Meksika'da çömlek atölyesi	38
Meksika'da sigara fabrikası	38
Meksika'da maden işçiliği	40
Mexico City'de bir grup yoksul kadın	42
Francisco Madero	48
Madero, seçim kampanyası sırasında bir miting alanına giriyor	50
Pancho Villa	57
Emiliano Zapata (ortada) ve subayları	58
Díaz karşıtı asiler bir sahra topu ile	61
Zapatistalara katılma çağrısının ilanı	64
<i>Decena Trágica</i> [On Acı Gün] sırasında Meksika Ulusal Sarayı'nın önü	71

General Victoriano Huerta (ortada) ve bakanlar kurulu	72
Venustiano Carranza	74
Villa (soldan dördüncü) ve subayları	78
Kuzey Tümeni'nin askerleri	78
ABD birliklerinin Veracruz'daki yürüyüşü	83
Birliklerini teftiş eden Pancho Villa	93
Siyasetçi Álvaro Obregón	99
Anayasacı General Álvaro Obregón	100
Zapata'nın ahşap oyma resmi	121

ZEMİNİN HAZIRLANIŞI

Yüz yıl önce gerçekleşmiş bir devrimin, kamuoyunda tartışma ve anlaşmazlık konusu olmaya devam etmesi enderdir. Meksika ulusunun çağdaş tarihinde hâlâ en önemli olay sayılan 1910-1920 devrimi de böylesi bir olaydır.

Devrimin patlak verişinin yıl dönümü, bekleneceği üzere, Meksika'da her yıl geniş kitlelerce kutlanır. Devrimin önderleri resmî törenlerle anılır: Meksika'da yaptığı demokrasi çağrısı ile daha büyük bir devrimin kıvılcımını tutuşturan, toprak ağası bir ailenin idealist çocuğu Francisco Madero; güneyde Morelos eyaletinden başlayarak kırsalda köylüleri seferber eden köktenci [radikal] taşra önderi Emiliano Zapata; eski gözüpek soyguncu, halkın sevilen reisi, Chihuahua'lı Pancho Villa; soylu bir eyalet valisiyken asilere katılan Venustiano Carranza ve hem askerî hem de siyasi alanda parlak bir strateji uzmanı olan, on yıl süren çatışmalar ve halk ayaklanmasının ardından 1920'de başkanlığı üstlenen Álvaro Obregón gibi.

Ne var ki, geçmişin bu büyük önderleri kutlanırken, Madero, Zapata, Villa, Carranza ve Obregón'un savaş alanında birbirleriyle kıyasıya çarpıştıkları, içlerinde eceliyle ölenin bulunmadığı ve hepsinin tabanca kurşunuyla hayatını kaybettiği çoğu zaman görmezden gelinir.¹ Burada zengin bir tarih yatmaktadır; halk ayaklanması, köktenci siyaset, düşman kesilen dostlar, uğruna savaşılıp yitirilmiş ülküler. Nedenleri, gelişimi ve sonuçları ile Meksika Devrimi'nin olay örgüsünü anlamak, bize salt

1910’larda Meksika tarihinden çok daha fazlasını öğretecektir. Her devrim gibi bu da insanları ve çatışmalarını anlamak için açılan bir penceredir.

Meksika halkı, Devrimden çıkardığı dersleri tartışmayı elbette sürdürmektedir. Bugün pek çok Meksikalı, Devrimin mirası olan sosyal reform ve halk ayaklanmasının, ulusal siyaseti yenilemek için bir temel oluşturduğuna inanır. Halk arasında AMLO olarak anılan muhalif siyasetçi ve başkan adayı Andrés Manuel López Obrador bu görüşü ileri sürenlerdendir.* AMLO, 2010’daki yüzüncü yıl kutlamalarında yaptığı konuşmada, Devrimin, Meksika halkının “ulusa ait sorunları çözmek için zalimler ve zorbalarla dövüşmeyi bildiğini” gösterdiğini söylemişti. Dahası, “fedakârlıkları boşa gitmiş değildi”; 1917 Meksika Anayasası bu sayede doğmuştu. “Köylünün toprak hakkı, asgari ücret, eğitim hakkı ve ... ulusun kendi doğal kaynakları üzerindeki sahiplik ve kontrol hakkı” gibi bir dizi yeni toplumsal reform, bu sayede yasal güvence altına girmişti. AMLO ve yandaşlarına göre bu kazanımlar son yıllarda sürekli aşınıyordu.²

Buna karşılık, Devrimin mirasını bir kenara bırakmanın en doğrusu olduğuna inananlar da vardır. Tanınmış bir tarihçi olan Roger Bartra bunu savunmaktadır. Bartra 2009’da, Devrimin yüzüncü yıl kutlamasından hemen önce Meksika’nın en saygın tarih ödülünü alırken, Meksika halkının “Devrimi toprağa gömmesi” gerektiğini ileri sürmüştü. Bunun “geçmişe ait bir şey” olarak kabul edilmesinin zamanı gelmişti; “sürekli bir kışkırtma kaynağına dönüştürülmemesi” gerekiyordu. Ayrıca, Bartra’ya göre Devrim, “tutucu bir fikre” dönüşmüştü, bunun sebebi büyük ölçüde Devrim imgesinin Meksika’da on yıllar boyunca peş peşe gelen demokrasi karşıtı hükümetleri meşrulaştırmak için kullanılmış olmasıydı. Bu görüşe göre,

* Obrador 2018’de başkan olmuştur. –çev.

Devrimin temel mirası, yoz ve otoriter bir rejimdi: yirminci yüzyılın büyük bölümünde Meksika siyasetine egemen olan Kurumsal Devrimci Parti (PRI) ile onun öncüllerinin sürdürdüğü bir tek parti yönetimi.³

Bir başka bakış açısı, Mexico City'nin engin ışıklarına bakan dağlardaki San Pablo Oztotepec sakinlerine aittir. Burada, tam Zapata ve destekçilerinin radikal tarım bildirisi *Plan de Ayala*'nın onaylandığı noktada, kasaba tarafından yönetilen küçük bir müze bulunmaktadır. Genci ve yaşlısıyla tüm kasabalılar, Zapata'ya gösterdikleri bağlılığın ve daha sonra Carranza'nın birliklerinin gelip mahsulleri ve evlerini yakmasının öyküsünü ezbere bilir. Bağımsızlıkları bugün hâlâ sürmektedir: Zincir mağazalar, barlar ya da oteller, San Pablo sınırlarından içeri giremez. Sıkı örülmüş bir toplum yapısı vardır; yakalanan hırsızlar kentten canlı çıkarsa şanslıdır. Devrimin yıl dönümünde yapılan törenlerde küçük kızlar Adelita'lar (devrimci orduda yer almış kadınlar) gibi giyinir; küçük oğlanlarsa Zapatista askerlerinin kıyafetlerini kuşanır: beyaz şalvar (tarım işçisinin geleneksel kıyafeti), çocuk boyuna uygun mermi kuşakları, tahta tüfekler, geniş kenarlı şapkalar, boyayla çizilmiş Zapata bıyıkları. Dolayısıyla, "Devrimi ve anılarını toprağa gömelim" önerisi, bugün San Pablo'da hiç de hoş karşılanmayacaktır.

AMLO, Roger Bartra veya San Pablo Oztotepec halkı kendine has örneklerdir, ama sahip oldukları görüş ve deneyimler, bugün Meksika'daki görüşler içinde yer alan yaygın akımları yansıtmaktadır. Sonuç olarak, Devrimin mirasının ne olduğu, büyük ölçüde tartışmalı bir sorudur. 1980'lerden bu yana Meksika'daki -toplucu neoliberalizm denilen- köklü değişimlerin, Devrimin ördüklerinin çoğunu bozduğu göz önüne alındığında bu mirasın tartışmalı niteliği daha da artar. Hatta, her yıl Devrim ve kahramanları anısına düzenlenen törenlere karşın, 1980'lerin bugünkü Meksika toplumu üzerindeki sonuçlarının, 1910'lara kıyasla daha ağır bastığı bile ileri sürülebilir. Bu kitap söz konu-

su sonuçların tamamını ele alamayacağı gibi, Devrimin bugüne bıraktığı mirasın özünde ne bulunduğu sorusunu da bütünüyle çözemeyecektir. Bununla birlikte, umudum o ki bu çalkantılı on yılın çatışmalarını anlamak konusunda okura yardımcı olacak ve bunların uyandıracığı sorular üzerinde düşünmesine fırsat sağlayacaktır.

1910 Öncesi Siyaset ve İktisat

Devrimin patlak vermesinden önce Meksika siyasetinde açık ara en önemli kişi, uzun süredir ulusun başkanı olan Porfirio Díaz'dı. Gençliğinde tanınmış kahraman bir asker olan Díaz, Meksika'da otuz yılı aşkın iç savaş ve yabancı işgalinin ardından, 1876'da çıkan bir askerî ayaklanmanın komutanı olarak iktidara gelmişti. Porfiriato olarak adlandırılan uzun yönetimi boyunca Díaz ile müttefikleri, o zamana dek ülkede var olmayan güçlü bir merkezî hükümet yaratmak ve Meksika'yı çağdaş kapitalist iktisadi gelişme yoluna sokmak için çalışacaktı. Bunun için de on dokuzuncu yüzyıl boyunca ülke tarihinin büyük bölümüne damgasını vuran siyasi istikrarsızlık, silahlı çatışmalar ve halk ayaklanmasına son vermek gerekiyordu. Díaz, ülkede uzun yıllardır süren köylü ve çiftçi ayaklanmaları geleneğini kontrol altına alıp bastırmayı özellikle amaç edinmişti.⁴ Ne var ki, bütün bunları ancak bir siyasi diktatörlük ve yıllar geçtikçe şiddet dozunun arttığı baskı uygulamaları sayesinde başarmıştı.

Díaz rejiminin açık bir sonucu, Meksika'yı kökten değiştiren devasa iktisadi sıçramaydı. Yönetimi süresince (1876-1910), ülkedeki toplam demiryolu uzunluğu 640 kilometreden 20 bine doğru çıktı. Dışsatım, yıllık ortalama yüzde 6'yı aşan bir büyümeyle altı katına yükseldi. Neredeyse bir gecede mantar gibi biten kentler ortaya çıktı; sözgelimi kuzey Sonora eyaletindeki Cananea, 1891'de yüz kişilik bir köy iken, 1906'da Meksika'nın maden üretiminin yüzde 10'unu sağlayan yirmi beş bin nüfuslu, hareketli

bir madencilik merkezine dönüştü. Artan ticaret hacmi sayesinde Meksika'da dolaşımda olan toplam para, 1880 ve 1910 arasındaki otuz yılda 12 kat artarak 25 milyon pezodan 300 milyonun üstüne çıktı. 1895'e gelindiğinde Meksika hükümeti ilk kez bütçe fazlası vermişti. Yabancı yatırım da şahlandı; en büyük yatırımcılar ABD (madencilik ve demiryolu), Brezilya (petrol) ve Fransa (bankalar) olmak üzere, 1884'te 110 milyon pezodan 1911'de 3,4 milyar pezoya çıktı. 1911'de Meksika yıllık 14 milyon varille dünyanın üçüncü en büyük petrol üreticisi haline gelmişti.⁵

Genç Porfirio Díaz

İleri yaşlarında Porfirio Díaz

Bu, Meksika tarihinde eşi görülmemiş bir dönüşümdü: Ülke gittikçe ve hızla kuzey Atlantik kapitalist dünyasıyla bütünleşiyordu. Bu sırada Meksika'nın en güçlü toprak sahipleri ve iş adamları, kurduğu rejimle gelen siyasi istikrar ve iktisadi gelişme nedeniyle Díaz'a son derece minnettardı. Basitçe özetleyecek olursak, Díaz yönetimi sayesinde daha önce benzeri görülmemiş ölçekte bir servet edinmiş ve daha önemlisi, bunu ellerinde tutabilmişlerdi. Aralık 1905'te, Devrimin patlak vermesinden beş yıl önce, Meksika'nın uysal Meclisi, şaşaalı bir tören eşliğinde diktatöre değerli taşlarla kaplı bir madalya sunmuştu. Üstünde "Ulusu Barışa Kavuşturan ve Birleştiren" yazıyordu.⁶

Bu iktisadi genişleme döneminin bir başka önemli sonucu, Meksika'nın hem kırsal hem de kentlerinde bulunan orta sınıflardaki belirgin artışıdır. Bunlar; hukukçular, gazeteciler gibi eğitimli meslek sahipleri; ticari araçlar, dükkân sahipleri ve tacirler; girişimci çiftlik sahipleri ile ürününü satarak geçinebileceği kadar toprağı olan çiftçiler ve usta zanaatkarlar gibi serbest çalışan mal ve hizmet üreticilerinden oluşuyordu. Bu insanlar, sahip oldukları eğitim, beceri ve ticari zekâ sayesinde ayakta kalıp geliyordu; ya da bu beklentideydiler. Çoğu hayli hırslıydı, kendi kişisel çabalarıyla benzerleri arasında yükselmesi gerektiğine inanıyordu.

Porfirioist sistem, büyümekte olan bu yeni toplum katmanlarını yaratırken, aynı zamanda da etkin biçimde engelliyordu. Bunu nasıl yapıyordu? Hızla genişleyen Meksika ekonomisinin, serveti kesinlikle tepede yoğunlaştırdığı açıktı. Ama bunun anahtarı, siyasi bakımdan etkili olan, en tepedeki değişmez kişilerin her iktisadi yükselme döneminden yararlanmasının ve bunalım dönemlerinde daima korunmasının Porfirioist devletin yardımlarıyla garanti altına alınmasıydı. Sonuç olarak, orta sınıfların Meksika toplumunda gittikçe görünür hale gelmekte olan türden bir servet ve etkiye kavuşmak bir yana, hak ettiklerini düşündükleri düzeye ulaşması bile engellenmişti.

Meksika Devrimi çoğu zaman toprak talepleriyle, özellikle de zenginlerin elindeki toprağın yoksula dağıtıldığı toprak reformuyla ilişkilendirilir. Bu düşünce, göreğemiz gibi, tamamen doğrudur. Ancak Devrimin politikası ve gidişatına damgasını vuran bir başka kesim de beklenti içinde bulunan ve gittikçe öfkelenen orta sınıflar ya da onların bakış açısını paylaşanlar olmuştur. Sözelimi, büyük zenginlerin muazzam siyasi gücü karşısında, küçük ticaret ve alım satım işindeki kimselerin yanı sıra, ticarete aklı eren toprak ve çiftlik sahipleri de gelişmekten ve hatta ayakta kalabilmekten dahi alıkonuyordu. Aydınlar, gazeteciler ve hukukçular gibi eğitimli orta sınıf üyeleri, eğitim

ve öğrenimlerine uygun olduğuna inandıkları ölçüde sesini siyasette duyuramıyor, etkili olamıyordu. Porfirioist devlet, bu durumun yaratılmasına çeşitli yollarla hizmet ediyordu. Ancak başlıca nedenler, yaygın siyasi yolsuzluk ve ayrıcalık, siyasi gücün kötüye kullanımı ve yerel siyasi özerkliğin yokluğuydu.

İlk olarak siyasi ayrıcalık ve yolsuzluğu ele alabiliriz. Kısaca; ahbaplık, akrabalık, ticari bağlantı ya da rüşvet yoluyla yönetimdekilere erişimi olanlar, olmayanlardan çok daha iyi durumdaydı. Her hükümette bir ölçüde var olan bu durum, pek önemli bir gözlem gibi görünmeyebilir. Ama Porfirioist Meksika'da bu durum devasa boyutlara ulaşmış, sonuç derin ve yaygın bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Herhangi bir yasal anlaşmazlıkta yargıçların daima bir bakan yeğeni, bir senatör kuzeni yahut bir belediye başkanının oğlu yararına karar vermesi beklenirdi. Aslında böylesi etkili birinin karşısına çıkmak bile hapsi boylatabilirdi. Üstelik siyasilere ilişkileri olan paralı kişilerle yaşanan çekişmeler, her zaman eften püften meseleler de olmuyordu. Bir ırmağın suyuna erişim üzerine açılan bir davayı ele alalım: Davayı kaybedenler için bunun anlamı sadece daha az su kullanmak değil, mahvolmak anlamına gelebiliyordu. Porfirioist düzenin her düzeyinde bu tür siyasi faydalar ve bunların doğurduğu sonuçlara rastlanabilirdi.

O çağda yaşayanlar açısından korkunç bir başka konu ise vergilendirmeydi. Vergi yükünü kimin ne ölçüde taşıyacağı tartışmaları bütün çağdaş toplumları biçimlendirmektedir. Ama Porfirioist Meksika'da, büyük toprak sahipleriyle diğer güçlü iş adamlarını içeren zenginlerin yararlandığı vergi ayrıcalıkları büyük bir adaletsizlik olarak görülüyor ve pek çok insanı canından bezdiriyordu. Gerçekten de siyasi bağlantılara sahip olmakla vergiden kaçınmak çoğu zaman el ele gidiyordu. Bu da elbette bu yükün geri kalan herkesin üstüne yıkıldığı anlamına geliyordu. Sözcüleri, Guanajuato kentinde sebze satıcılarının, çevredeki bütün toprak sahiplerinden daha fazla vergi ödediği söylenirdi. Bir başka örnek, emlakta resmî olarak azalan oran-

lı verginin uygulandığı ve bunun daha küçük toprak sahiplerinin belirgin şekilde aleyhine işlediği, Pancho Villa'nın faaliyet merkezi Chihuahua eyaletiydi. Bunun üstüne, Devrimden önceki yirmi yılda vergiler sekiz katına çıkmıştı.⁷ Eyalet yönetiminin Meksika'nın en büyük toprak sahibi olan Terrazas ailesinin özel derebeyliği haline gelmiş olması kızgınlığı daha da körük-lüyordu.

Yukarıda sözü edilen ikinci etmen, siyasi gücün kötüye kullanımıydı. Bu durum, rüşvetçilik ve kayırmacılık sorunlarının çok ötesine geçmişti. Diktatörlük döneminde her düzeyden hükümet yetkilisi, konumunu sürekli kendi çıkarları için kullanıyor, bu da genellikle siyasi çemberin dışında kalan veya varlıklı olmayan insanların aleyhine oluyordu. Porfirioist yönetim tarafından atanmış, *jefes políticos* denen yerel siyasi yetkililer, bundan ötürü özellikle nefret kaynağı olmuştu. O dönemde yaşamış biri, böyle bir kimseyi, “merkezî hükümetin yerel temsilcisi, kasabanın patronu ve çoğu zaman tefecisi, rehincisi, emlakçısı, taciri, aynı zamanda çöpçatandır ve tüm bu görevlerden fevkalade kazanç sağlamaktadır,” sözleriyle betimlemektedir.⁸ Bu yöneticiler çoğunlukla, ticari faaliyeti denetimi altına almanın yanı sıra, küçük çiftçileri, dükkân sahiplerini, esnafı ya da yoksul kasaba halkından kim olursa olsun, toplumun hemen her kesimini keyfi “vergiler” ya da “cezalar” ile haraca keserek zenginleşmişti. Ama belki de en çok korkulan yetkileri, muhaliflere ya da sorun çıkaranlara karşı sık sık kullanılan, Yucatán yarımadasına sürgün etmektir. Kurban burada yükselen bir başka Porfirioist dışşatım ürünü olan heneken* plantasyonlarında köle gibi çalışmaya zorlanırdı ki bu çoğu zaman erken ölüm demektir. Kimi *jefes políticos*, yerel cezaevine düşmüş yoksulları ve ayyaşları, plantasyon sahiplerinden aldığı para karşılığında buralara göndererek bunu kazançlı bir iş kapısına bile dönüştürmüştü.⁹

* İsp. *henequén*. Amerika kıtasına özgü tropik bir bitki. –çev.

Kıscacası, ulusal siyaset biçiminin diktatörlük oluşuna paralel olarak, hemen her eyalette, her şehirde de durum aynıydı. Bir devrim önderi, bu düzen hakkında sonradan şu saptamayı yapmıştır: “Toplumsal düzenimizin değişmesi gerektiğini ilk olarak 19 yaşında, kasabadayken hissetmeye başlamıştım. ... Polis müdürünü her gün sekreteriyle birlikte kasabanın bilardo salonunda içerken görüyordum. Yanında, vergileri de toplayan yerel yargıç, postane müdürü, bir tacir ya da subay, o küçük küçük dünyanın nüfuzlu sınıfını oluşturan bütün kişiler olurdu.”¹⁰ Bu kimilerine küçük kasaba siyaseti gibi gelebilir; ama o zamanlar Meksika bir küçük kasaba ve köyler ülkesiydi. Yerel “nüfuzlu sınıf” mensuplarını karşınıza aldığınızda, sizin ve ailenizin yaşamını mahvedebilirlerdi. Ve eğer bunu yaşayan insanlardan biri olsaydınız, devrimin patlak vermesiyle bütün Meksika’da silaha sarılanlar arasında siz de olabilirdiniz.

Son olarak, yerel siyasi özerklik sorunu vardı. Meksika’nın 1857 Anayasası’nı tasarlayan on dokuzuncu yüzyıl Liberalleri, eyalet ve yerel belediye yönetimine güç devretme anlamında, siyasi federalizme büyük ağırlık tanımıştı. Bu ilke, tabanında hayli karşılık buluyordu: Kırsalda ve taşrada yaşayan Meksikalılar, kendi yerel sorunlarını dışarıdan gelecek güçlü kişileri işe karıştırmadan yönetme yetisine büyük değer veriyordu.¹¹ Ne var ki Porfirioist diktatörlük, ülke tarihinin etki alanı en geniş merkezî devletini kurarken, bu ilkeyi fütursuzca çiğneyip geçmişti. Göreve gelecek eyalet valileri ve (hiç seilmeyen *jefes políticos* gibi) yerel yetkililerin, merkezden zorla oraya dayatılmadıysa, ulusal yönetim ve hatta çoğunlukla bizzat Díaz tarafından onaylanması gerekiyordu. Bunlar işbaşına geçtiğinde, gördüğümüz gibi, kendi sınırlı tanıdık çevresine yararlar sağlarken geri kalan herkesi genelde görmezden geliyor ya da doğrudan zarar veriyordu. Bu sırada alt ve orta sınıfta bulunan halk ise kesinlikle hiçbir siyasi temsil olmaksızın, uzaklarda kararlaştırılmış ve kendi bölgelerine görünür bir fayda sağlamayan, keyfi ve sürekli artan bir ver-

gilendirmeye maruz kalıyordu. Genç erkekler korkulan ve nefret edilen *leva* uygulamasına, yani ulusal orduda zorunlu askerliğe tabiydi; bu da çoğu zaman açlık ve hastalık garantisinden başka bir şey değildi.

Dolayısıyla, 1910'da fırsat doğduğu zaman, tüm bu siyasi etmenler bileşimi –adam kayırma ve yolsuzluk, siyasi gücün kötüye kullanımı ve yerel özerklik yokluğu– toprak talepleri olmasa da kendi başına silahlı bir kalkışmaya yol açacaktı. En önemlisi, bu etmenlerin yarattığı ayaklanma, farklı toplumsal sınıflardan insanları merkezi hükümetin iktidarına karşı birleştirecekti. Bu, Devrimin izlediği yolu anlamak konusunda kilit bir noktadır.¹²

Sözgelimi kırsal kesimden yoksul bir aile, eli kolu tutan oğullarından birinin (daha da kötüsü babanın) askere alınmasıyla kolayca yıkıma uğrayabilirdi. Bir köy bakkalı yerel *jefe político*'ya, onun akrabalarına ve ahabplarına sınırsız verisiye sağlamak zorunda kaldığında için için öfkelenirdi; ama karşı çıkmak hapse girmek anlamına gelebilirdi. Katırla mal taşıyan azimli bir gezgin satıcı, kullandığı ticaret güzergâhına göz koyup elinden alan bir eyalet yetkilisi yakını yüzünden ticaretin dışına itilebilirdi. Eğitimli bir gazeteci ya da hukukçu, sırf yanlış bir kişiye çattığı için mesleğini yapamaz duruma düşebilirdi. Küçük bir çiftlik sahibi artan vergiler karşısında öfkeyle dolardı, çünkü bu paraların yeni yol yapımına değil, eyalet başkentinde ya da Mexico City'deki şöenlere harcandığını düşünüyor ve muhtemelen bu konuda pek yanılmıyordu. Üstelik daha sağlam bir çevresi olan daha büyük rakiplerinin hiç vergi ödemediğini görüyorsa, bu vergilendirme daha da sinir bozucu olurdu. Tüm bunlar birleştiğinde merkezi hükümete karşı sınıflar arası derin bir nefret ve bu hükümetin etkilerinden kurtulma isteği doğurmuştu. Daha sonra göreceğimiz gibi, en yüksek sesli muhalefet, ABD ile sınırdaş kuzey Meksika'daki gelişmekte olan eyaletlerden gelmişti: Obregon'un memleketi

Sonora, Pancho Villa'nın memleketi Chihuahua, Madero ve Carranza'nın memleketi Coahuila.¹³

Böylesine derin ve yaygın bir hoşnutsuzluk karşısında Porfirioist rejimin sorunu, zamana ayak uyduramamasıydı. Díaz'ın güçlü eli ve yarattığı kudretli devlet, on dokuzuncu yüzyıl Meksika tarihinin simgesi haline gelmiş çatışma ve ayaklanmaları denetim altında tutmuştu. Ama kurduğu merkezileştirilmiş ve yozlaşmış siyasi düzen, esnekliğini kaybedip son derece katı bir biçim almıştı. Yukarıda anlatılan, yönetimi baştan ayağa niteler hale gelmiş bütün bu yolsuzluk ve zorbalıklara, tam da hükümetteki pek çok kişi bundan çıkar sağladığı için, son verebilecek durumda değildi. Üstelik görünen o ki, bu durum toplumu bir tür düzen içinde tutuyordu ve bu da Meksika'nın en varlıklı ve siyasi bağları en güçlü kesiminin çıkarına uyan bir düzendi. Porfirioist sistem, bir süre için çatışmaları bastırmış ve Meksika'nın iktisadi dönüşümünü olanaklı kılan koşulları yaratmış olabilirdi. Ama hırslı ve büyüyen orta sınıfların, hatta sonunda toprak ağası sınıfının hoşnutsuz üyelerinin bile, kendilerini siyasi olarak ifade etmelerine ve sistemi içeriden, barışçıl bir şekilde iyileştirmelerine olanak tanımıyordu.

Meksika'daki demokrasi eksikliğinin özel bir sonucu, sadık eleştirilenlerin bile son derece gerekli görmesine rağmen, devletin, seçim ya da başka yollarla personelinin yenilenmesi ya da değiştirilmesine olanak tanımamasıydı. Orta sınıflar arasında kökten bir değişiklik yaratmak isteyenlerin sayısı pek az olsa da, siyasi çemberin dışındakiler olarak Porfirioist siyasi ve iktisadi düzen üzerinde düzeltmeler yapma çabaları defalarca sonuçsuz kalmıştı. Reform yanlısı girişimlerinden en çok öne çıkanı, yüzyıl sona ererken pek çok yerde "Liberal kulüpler" denilen oluşumların kurulmasıydı. Bunların odağı, 1857 Anayasası'nın saygın ilkelerini geri getirmek ve ılımlı bir toplumsal yeniden yapılandırma programı geliştirmek için çalış-

maktı. Ancak bunların lobi çalışmaları ve hükümet eleştirileri de sık sık tutuklanma ve baskılarla karşılaştı.¹⁴

Peki, Devrim yaklaşırken sistem nasıl işliyordu? En tepede, onu yıllardan beri doğrudan, kişisel kararlarla ve kendi deneyimleriyle yöneten Porfirio Díaz vardı. Sahiden de, dâhilerin aptallar tarafından yönetilmek üzere kurduğu söylenen ABD siyasi sistemi gibi, Porfirioist sistem de siyasi bir dâhi –Díaz’ın ta kendisi– tarafından özenle kurulmuştu, ancak kendisini yönetecek bir dâhiye ihtiyacı vardı. Díaz, ülkenin her yanında ki eyaletler ve hatta kasabalardaki koalisyonlar ve anlaşmalar konusunda yakından bilgi sahibiydi ve çoğu zaman bunlara kendisi de yönlendiriyordu. Ama yaşlandıkça –devrim patlak verdiğinde seksenindeydi– ülkeyi yönetimindeki dinçliği ve kavrama yeteneği azalıyordu. Aynı durum Porfirioist bakanlar, senatörler ve valiler için de geçerliydi: Meksikalıların yalnızca yüzde 8’i elli yaşın üzerindeki, bunların ortalama yaşı yetmişti. Díaz’ın kabinesindeki dört kişi, yirmi dokuz yıl veya daha uzun zamandır söz konusu makamda bulunmaktaydı; eyalet valileri de genellikle şaşılacak kadar uzun süreler koltuklarında otururdu. Kısacası, sisteme yeni kan aşılacak, özellikle hırslı orta sınıf reformculardan oluşan daha genç bir kuşak için son derece zordu. İçlerinden birinin söylediği gibi, Porfirioist siyasi sistem “ilerlemeye giden yürüyüşümüzü fiilen engelleyen mumyalar” tarafından kuşatılmıştı.¹⁵

Bu mumyaların en kötüsü, muhtemelen Başkan Díaz’ın çevresindeki seçkin danışmanlar ve yöneticiler takımı için kullanılan terimle *científicos*’tu (bilginler). Bunlar, ülkenin finansçı ve bankacı seçkinleriyle sıkı ilişkilere sahip olmalarının yanı sıra, yönetimin aydınlanmış uzmanlarca yürütülmesi ideolojisine kuvvetle bağlıydılar. Onlar için siyaset ve ülkeyi yönetme işi bir bilimdi ve ancak kendileri gibi seçilmiş “bilginler” tarafından yürütülebilirdi. Demokrasi, halkın cehaleti

yüzünden kötü ya da “bilime aykırı” sonuçlara yol açardı. Bu nedenle halkı, özellikle de alt sınıfları son derece aşağı görüyorlardı. Bununla birlikte bu aşağılama gittikçe ters tepiyordu: *Científico* sözcüğü, Devrimden epey önce bir küfre dönüşmüştü. Bu kişiler genellikle Porfirioist seçkin egemenliğinin ve kibrinin doruk noktası olarak görülüyordu. Meksika ekonomisi Díaz yönetiminin son yıllarında art arda gelen bunalımlarla karşılaştınca, bunların şaşaalı görünümü de iyice aşınacaktı.

Böylelikle, 1910’a gelindiğinde Başkan Díaz ve danışmanlarının –onlar kendilerini ne kadar büyük görse de– artık hayli karmaşık hale gelmiş olan Meksika toplumunu yönetemeyecekleri düşüncesi gitgide yayılmıştı. Daha açık olarak söylemek gerekirse, küskün orta sınıflar bir tarafa, iktisadi seçkinlerin bütün üyelerinin çıkarlarını kollamaları dahi mümkün değildi. Siyasi demokrasi artık yakıcı bir konu olmuştu. Dolayısıyla, Francisco Madero başkanlık kampanyasına ve daha sonra isyana giriştiğinde, kuşkusuz kendisinin de beklediği gibi, orta sınıflardan çok sayıda insan onun bayrağı altında toplandı. Beklenmedik ve istenmeyen sonuç ise kırsal kesim yoksullarının da, hem de muazzam bir ölçekte, o bayrağa katılmasıydı. Devrimin yolunu köktencilige çeviren de onların sıkıntı ve talepleri olmuştu. Şimdi onların yaşadığı zorluklara bakalım.

1910 Öncesi *Campesino*’lar (Köylüler) ve Köyler

Bir diktatörlük, geniş ölçekli bir devrimci ayaklanma olmadan da sona erebilir. Gerçekten de Porfirioist Meksika’daki tek çatışma kaynağı orta sınıfların siyasi ve iktisadi hoşnutsuzlukları olsaydı, 1910’da patlak veren ayaklanmaları durdurmak ya da ödünler vermek çok daha kolay olurdu. Yine de devrimin patlayışının arkasındaki can alıcı ikinci etmen, Meksika’nın kırsal kesimlerinde pek çok *campesino*’nun Díaz yönetimi altında

gittikçe kötüleşen koşullarıydı.* Meksika Devrimi her şeyden önce, tarımsal sıkıntılar ve kırsal kesimin kitleler halinde harekete geçmesinden doğmuştu. Orta sınıf toplumsal reformcularla durumundan hoşnut olmayan toprak sahipleri bazı hareketlenmeler başlatmış olsa da, Meksika Devrimi'ni önlenemez bir çatışmaya sürükleyen, *campesino*'lar ve köylerinin toprak sorunuuydu.

Díaz yönetimi altında gerçekleşen büyük ölçekli bütün toplumsal-iktisadi değişikliklere karşın, Meksika bir kırsal tarım toplumu olarak kalmıştı: Halkın yüzde 80'i, 5 binden az nüfuslu yerleşimlerde yaşıyor ve yüzde 70'i tarımla uğraşıyordu.¹⁶ Bu arada Porfirioist diktatörlük süresince köylerle *hacienda*'lar (büyük çiftlikler) arasındaki çatışma giderek daha uzlaşmaz, daha keskin bir hal almış, gittikçe kutuplaşmıştı. Bu tarımsal ihtilaflardan bazıları kuşaklardır sürüyordu; köy çocukları çatışma ve tarihinin bilinciyle yetiştiriliyordu. Sözelimi, orta-kuzey eyaleti Querétaro'daki böylesi bir çatışma, 318 yıl sürdükten sonra ancak 1879'da uzlaştırılabildi.¹⁷

Ne var ki, Díaz döneminde yapılan kilit değişiklikler, dengeyi keskin şekilde büyük toprak sahipleri lehine çevirmişti. Bunlardan ilki, demiryolu ve beraberinde gelen, daha geniş iç ve dış pazarlara erişebilmenin etkileriydi. Bu, kırsal Meksika'da muazzam bir arazi canlılığını ya da daha doğru bir deyişle, toprak yağmasını tetikledi. Kazanç olanakları, tarihçi John

* Bu noktada kısa bir terim açıklaması gereklidir. Burada özellikle *campesino* (tam karşılığı "kır halkı"dır) terimi tercih edilmiştir; çünkü çoğu Meksika köylüsü, sözcüğün dar anlamıyla çiftçi değildi, yani geçimine yetecek toprağı yoktu. Sayıları giderek azalmakta olan bir kısmı gerçekten de küçük ebatta tarla sahibiydi; kendi topraklarında aileleri için tahıl, balkabağı, fasulye, biber vs. yetiştirirlerdi. Bahçeden biraz büyük bir toprak parçası olan diğer bir kısım, toprak ağası için mevsimlik tarım işçiliğı yapardı. Diğerleri ise kendisinin ya da köyün elinde kalmış olan minicik bir alanda, satmak üzere baldan tutun da kamış sepetlere, odun kömürüne kadar her şeyi üretmekteydi. Birçok aile bu faaliyetlerin birkaçıyla birden uğraşıyordu. Ancak pek çok *campesino*'nun ortak arzusu, hem yemek hem de satmak için kendi tarlasını ekip biçmekti. –yazarın notu.

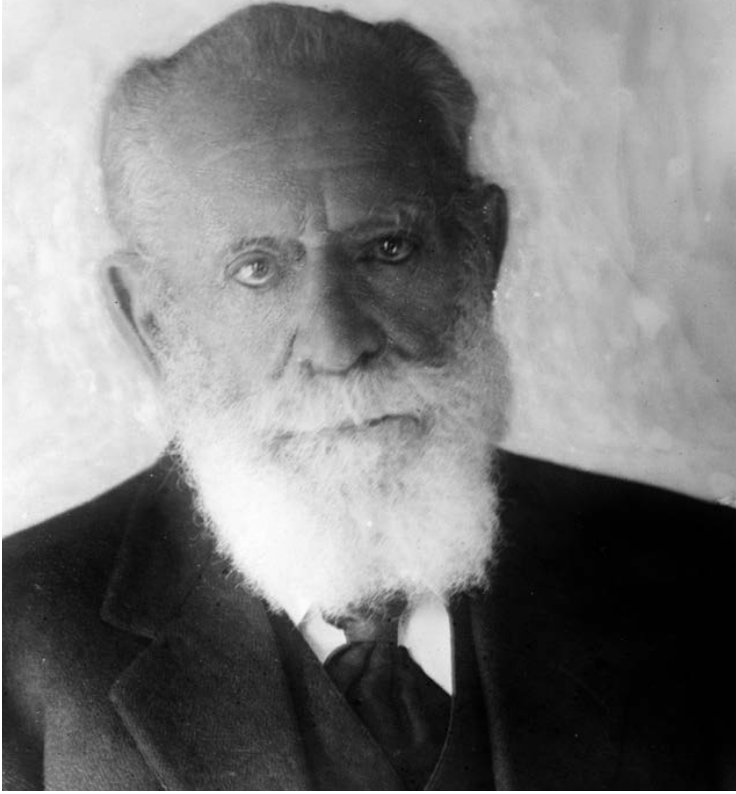
Tutino'nun deyişiiyle, "toprak sahibi seçkinlerin başını döndürmüştü."¹⁸ İkinci olarak, Díaz toprak sahibi seçkinlerin kâr etmesi için her tür fırsatı tanımıştı: 1883'te, *terrenos baldíos* denilen, yani boş ya da kullanılmayan topraklara kolayca el konulmasına izin veren bir yasa kabul edildi. Bu toprakların kadastrounu çıkaran herhangi bir şirket üçte birinin sahibi oluyor, kalan üçte ikisini de sudan ucuz fiyatlarla devletten satın alma hakkı kazanıyordu. Buna engel olabilecek tek şey, pek az köylünün sahip olduğu resmî tapuydu. Bu durumda bile toprak sahiplerinin avukatları çoğu zaman, bu tozlu eski evrakları geçersiz kılacak yollar bulabiliyordu.

Köylüler, kuşaklardır kullandıkları koruları, su kaynaklarını, katır patikalarını ya da otlakları içeren ortak arazilerin tapusunu gösteremediğinde, saldırgan toprak ağaları yasa desteğiyle bunları kolayca ellerinden alabiliyordu. Peşi sıra dikenli teller yükseliyor, köy halkının hep kendilerine ait saydığı ve ticari amaçların yanında temel geçimini de sağladığı bu yerlere erişimi engelleniyordu. Belirtmek gerekir ki bu önlemler her zaman uzaktaki varlıklı bir toprak ağasınca yürütülüyordu. Kimi durumlarda, bölgenin girişken bir üyesi –belki *jefe político*'nun işbirlikçisi ya da papaz gibi yerel bir otorite– aynı adımları takip ederek zenginleşirken topluluk içinde muazzam bir hınç birikmesine sebep oluyordu.¹⁹

Bu sürecin genel olarak dudak uçuklatıcı sonuçları olmuştu. Díaz döneminde, Meksika'nın toplam toprak alanının beşte birine denk gelen, Kaliforniya eyaletine eşit büyüklükte 39 milyon hektarlık tapusuz arazi özel mülkiyete geçirilmişti. Bunların büyük bölümünün mülkiyeti pek az elde toplanmış, bir bölümü de yabancılara gitmişti: Sözelimi kuzey Meksika'da 547 bin hektar toprağın tek sahibi, Los Angeles'taki Richardson İnşaat Şirketi'ydi. Basın kralı William Randolph Hearst'ün Chihuahua eyaletinde aldığı 350 bin hektarlık arazi, New York şehrini oluşturan beş büyük ilçenin toplam arazisinin dört

katından büyüktü. Üstelik bunlar, toprak yağmasının büyük aktörleri bile değildi. Sözelimi Meksikalı bir yatırımcı, bir milyon hektardan daha geniş arazi almıştı. Başka bir yerli yatırım grubu, iki milyon hektarı aşan toprağın sahibi olmuştu. Hepsinin şahı ise hiç kuşkusuz, Chihuahua'nın süper zengini ve bütün Latin Amerika'nın belki de en büyük toprak sahibi, Luis Terrazas'tı. Pek çok iş girişimi arasında, toplamı neredeyse üç milyon hektar eden kabaca elli büyük çiftliği ve harası vardı.²⁰ Kendisine Chihuahua'lı olup olmadığı sorulduğunda (“¿Eres de Chihuahua?”), “No, Chihuahua es mía,” (“Hayır, Chihuahua benim,”) diye yanıt verirdi.²¹

Bu sürecin sonucunda, Meksika'nın birçok yerinde tarım arazisi ve istihdamının fiilen tek kaynağı *hacienda*'lar oldu. 1910'a gelindiğinde kırsal kesimdeki Meksikalıların kabaca yarısının *hacienda*'larda kaldığı ya da çalıştığı tahmin ediliyordu. Belli bölgelerde bu oran daha da yüksekti. Sözelimi, orta-kuzey eyaleti Zacatecas'ta yüzde 76, San Luis Potosí eyaletinde yüzde 82 idi.²² Bazıları *peones acasillados* [çiftlik yavaşmaları], yani çiftlikte yaşayan işçi ve hizmetçiler arasına katıldı; bunların yaşamı bütünüyle çiftliğe bağlıydı. Çiftlik yavaşmaları toprak sahibine sundukları emek, kişisel hizmet ve sadakat karşılığında pek az bir ücret ve yanı sıra minik bir toprak parçası ile başlarını sokacakları bir dama sahip oluyordu. Bazı durumlarda ücretleri nakit olarak ödenmiyor, yalnızca *tienda de raya* denen, toprak ağasının işlettiği dükkânda geçerli olan kuponlar veriliyordu. Kırbaçlama dâhil, fiziksel cezalar sıra dışı değildi, ancak bir *peón* için en korkutucu ceza çiftlikten tamamen atılmaktı. *Hacienda*'larda daha az sayıda olmakla birlikte, sığır çobanları, ahır bakıcıları, tamirciler gibi daha nitelikli ve gezgin işçiler de barınıyordu. Büyük bir çiftlikte kalanlar genellikle birkaç yüz kişiyi bulurdu.

Luis Terrazas, Meksika'nın en güçlü toprak sahibi

Mevcut koşulların sefilliğine rağmen, toprak ağaları yandaşlarına karşı sık sık babalık gösterileri yapardı. O yıllarda bir *hacendado*'nun (toprak ağası) belirttiğine göre, yandaşmalar ondan, “kendi tedbirsizliklerinden doğan sıkıntılardan onları kurtaracak ve eksiklerini tamamlayacak bir tür canlı hızır” olmasını bekliyordu.²³ Bu yüzden bazı toprak ağalarının, kentteki evlerinde bir süre geçirdikten sonra çiftliğe dönüşte, yandaşmalara giyim eşyası ya da şekerleme gibi şeyler dağıttığı olurdu. Bazıları da kendi topraklarında, bir papazın ara sıra geldiği küçük bir

kilise bulundurur ve büyük bir lütufla, burada yapılan vaftiz ve evliliklerin giderini öderdi. Çok sadık bir yanaşmanın çocuğuna vaftiz babası olmayı bile kabul edebilirdi. Yanaşmaların çoğu zaman erken öldüğü bu çiftliklerde, hiç olmazsa cenazelerinin saygın biçimde kaldırıldığı bir de mezarlık olurdu.

Meksikalı peón (çiftlik yanaşması) bir çift

Yanaşmaların yaşamı rahat olmaktan çok uzaktı, ama toprak ağasının koruması altında kalırlarsa en azından ailelerinin görece güvende olduğu varsayılırdı. Bu yüzden en zor ve bağımlı durumdaki yanaşmaların efendilerine başkaldırması pek olası değildi. Bununla birlikte Porfiriato döneminde kâr olanakları artıp *hacienda*'lar yeni yatırımcılar tarafından devralındıkça, eski babacan uygulamalar da genellikle ya azalmış ya da ortadan kalkmıştı. Sözgelimi Durango'daki büyük bir çiftlik, paradan tasarruf etmek için önce her yıl yerel bir köy festivaline boğa vermeyi durdurmuş, sonra da köyün kilisesine sağladığı mumlara bile son vermişti. Bu tür değişiklikler, toprak ağalarının çiftlik ahalisi ve köy *campesino*'ları arasındaki itibarının zedelenmesine neden olmuştu.²⁴

Zengin bir çiftlik malikânesinin içi

Hacienda'larda yaşamayan, köydeki *campesino*'ların çiftlikle ilişkileri daha farklıydı. Kilit bir etmen, köy topraklarını

nın kaybedilmesi idi; pek az bir toprakla ya da hiç topraksız kalan *campesino*'lar, çoğunlukla *hacienda*'larda kiracı, yarıcı ya da gündelikçi işçi oluyordu.* Bu insanlarla ilişkilerine baktığında, toprak ağasının, salt yüce gönüllü, babacan bir feodal baron olarak betimlenemeyeceği açıktır. Aksine, tarihçi Arturo Warman'ın sözleriyle "ekileni paraya dönüştürebilen üretken bir işletme" yöneten, gelirlerini çeşitlendirmiş, atılgan bir kapitalist girişimciydi.²⁵ Yarıcılarla kiracılar, çoğu zaman *hacienda*'nın en büyük kâr kaynağıydı. Üstelik toprak ağasının ekilebilir arazi üzerindeki tekeli düşünüldüğünde, getirdiği her koşula da uymak zorundaydılar.

1910 öncesi yıllarda iktisadi fırsatlar ve rekabet dikkate değer şekilde arttıkça, toprak ağalarının iş görme stratejileri de, Meksika'nın pek çok bölgesinde kiracılarıyla aralarında gitgide sertleşen anlaşmazlıklara yol açıyordu. Toprak ağaları ister başarılı ister zor durumda olsun, kendi risklerini en aza indirmek için yarıcı ve kiracılarını kullanıyor, üretim faktörleri gibi onları oradan oraya göndererek yaşamlarını gittikçe daha da güvensizleştiriyordu. Toprak ağası, ödemelerde nakit, ürün ya da emekten hangisi işine gelirse onu seçerdi. Sözleşmeleri sürekli değiştirir, toprağını kiralayanlardan daha fazla üretim yapmalarını ister, onları daha verimsiz topraklara doğru iter ve son seçenek olarak mevsimlik işçilik önerir, ama bunu sadece piyasa kendi lehineyken yapardı.²⁶ Dolayısıyla *hacienda*'daki yarıcılarla kiracılar, sürekli istihdamın yarattığı güvence ya da kendi toprağına sahip olmanın yarattığı bağımsızlıktan yoksundu. Günlük işçiler de aynı sorunla karşı karşıyaydı, sabahın köründe *hacienda*'nın kapısında toplanıp iş için seçilmeyi beklerlerdi. Fazla sorun çıkaranlar, *hacienda*'da çalışmaktan ya da

* Yarıcı, toprak ağasının tarlasında ürünün bir bölümünü kira karşılığı ona vererek çalışır, kiracıysa çoğunlukla kirayı nakit öderdi. Geçici gündelikçi, ekim ve hasat mevsimlerinde ücretli çalışırdı. Bazen bu roller birbirine karışabilir, bir yarıcı (ya da oğlu) *hacienda*'da gündelikçi olarak iş arayabilirdi. -yazarın notu.

kiracılıktan bütünüyle menedilebilirdi; hatta bazen bu kararın bütün bir köyü kapsadığı da olurdu.

Kıscası, yaranın üstüne sürekli daha çok tuz basılıyordu. Laguna bölgesinden bir çiftlik kâhyası, bu sistemin “Devrime yol açan istismarlara su taşıdığını” söylerken hiç de abartmıyordu.²⁷ Gerçekten de kuzey eyaletleri Coahuila ile Durango’nun birleştiği yerde verimli bir tarım alanı olan Laguna, 1910 sonrası devrimci ayaklanmaların beşiği olmuştu.

Devrim ordularının safları bu yüzden *hacienda*’lardan birçok gündelikçi, yarıcı ve kiracı barındırıyordu. Ama toprak devriminin merkez üssü köylerdi; özellikle de hâlâ topraklarının bir bölümüne ve güvencesiz bir bağımsızlığa sahip olan “serbest” köylerdi. Bu köylerin sakinleri, genellikle *hacienda*’ların büyümesine ve tahakkümüne en çok karşı çıkıp direnenlerdi. Pek çoğu, bağımsız toprak sahipliğinden *hacienda*’larda yarıcılık ya da ücretli işçiliğe geçişin yarattığı acılara gözleriyle tanık olmuştu.

Bu topluluklarda yaşam ne eşitlikçiydi ne de çatışmadan yoksundu, ama içinde yaşayanlara toplu örgütlenme için bir temel ve çoğu zaman toprak ağalarına karşı bir ortak dayanışma geçmişi sunuyordu. Toprağın satılmadığı, köy önderliğince köylülere dağıtıldığı ya da kullanılmak üzere tahsis edildiği bir tür ortak toprak sahipliği uygulanan köylerde bu daha da güçlüydü. En uzlaşmaz, en bölünmez devrimci güçlere sahip Zapatista hareketinin temelini oluşturan işte bu topluluklardı. Hareketin üssü olan Morelos ve komşu eyaletlerde hızla yayılmakta olan ticari tarım (bu örnekte şeker üretimi), çoğunda toprağın ortak kullanıldığı uzun bir geçmişe sahip eski köylerle ters düşüyordu. Bu durum, sonunda hem Morelos’ta hem Meksika’nın başka birçok yerinde şiddetli sonuçlar doğuracaktı.

Bu çatışmaların boyutu ve kutuplaşmanın derinliği, belli örneklerle baktığımızda daha iyi anlaşılır. 1910 öncesinde